

I. Č I N .
=====

(Pozornica: Seljačka hiža gospodara Petra, uređjena po današnju: stol, stolci, jedan kanapet. Vrata s desna i s lijeva. Doba: Na kiritof otpodne po večernji. Ljetno vrime.)

1. prizor

Petar, Marta

Petar: (spravan po svetačnu, dobre volje). No mat, si ča čuda naredila? Ar znaš, kako je kod nas na kiritof: ako ja sada idem na krčmu pak se sjedem za stol, veljek nas je cio roj skupa, bratićev iz strani i tovarušev od boja. A onda nek moram ovoga ili onoga pozvat na južinu. Ne znam, koliko će nas bit. Ali ako nas već dojde, da ne budeš morala stoprv plaznit na podac i piplice lovit.

Marta: (spravna po domaću, ali zbog svetka lipše). Moreš ih dopeljat cijelu kumpaniju sobom. Ne bojim se ih. Pripravila sam svega, kot na veselje. Mer je nek jednoč kiritof, ča ne? A na podac bih zaman plaznila, ar je jur inako skoro prazan. Čer sam s Maricom sve mlado poklala, ča je bilo za speć. A i svinjskoga je pš cio plej. Nek tebi, tebi da na sfali vino iz pivnice. Bud ga imaš još nek on mali lagvić? (Hudobno poškilji na muža).

Petar: Da, pak ono drugo, zač ti ne znaš.

Marta: Neka me! Zač ja ne b' znala?

Petar: No za on veći lagvić, koga sam si kod kuma shranio va kamricu, da ga ne spijemo prije mlati.

Marta: Reci nek tako: da ga ne spijem. A ne: da ga ne spijemo. Pak ti štimaš, da ja ne znam za njega? (nasmije se.) Zapameti si: ča kum zna, to zna i kuma, a ča zna kuma, to i meni nij otajnost.

Petar: E, mer ja svenek velim: Ne muže, neg vas žene bi morali ublić za finance. Osebužno kad je govor za shranjeno vino. - Ali sada idem, mat. A ti ćeš, bud, čuvat?

Marta: Da, tako je nam gospodaricam sudjeno. Na kiritof sve projde iz stana, sve se veseli, nek mi moramo doma čučat i čekat, ki će nam to na vrata nutardojt.

Petar: No ali na večer moraš mrvu s manom! Da i na uru. Bud ćeš?

Marta: Čemo vidit. Ako me bude volja. Ja sam si moje kiritofe jur odvršila.

Petar: Ja tako idem.

Marta: Nek poj s Bogom!

Petar: (otide).

- 3 -

2. prizor

Marta, Marica, Cila, Gita, Tilda

Marica, Cila, Gita, Tilda: (razdragane i zažarene od tanca doskaču obisno nutar. Marica još u godovnoj opravi i s molitvenikom u ruki, one druge u ljetni haljina za ples. Mnogo se smiju.)

Marica: (zgrabi mater za bok ter se na kakovu valcer-melodiju kolovraće s njom po hiži). Majka, majka, majkica! Tralala, tralala, tralala! (kad ju pusti). Hodte s nami! Tako j' veselo! Ovako veselo još nij bilo nikad kot danas!

Gita: Da, znate, teta Marta, pet nabitih autobusov mladine je došlo iz strani. A stoprv ča se je ih na kolci dovezlo!

Cila: I varoških ljudi je silija, - već neg domaćih. Danas mora bit Prodr (Prater) Beči vas prazan i mrtav.

Tilda: Krčmari ne znadu već, kamo hte muže posadit. Po dvori stol uz stol, a svi puni, da se ne moru gibat.

Marta: Nono! Mer tako je svenek kod nas na kiritof, kad nam Bog da li-po vrime i ne grmi. Nek ča najvećkrat grmi, a još i tuča pada.

Cila: Ali ljetos je još stoput lipše.

Marta: Ču đalo kada! Onda ču skoro i ja morat pojt pogledat. A ki vam guslaju?

Marica: Na gornjoj krčmi oni glasoviti Lorenčevi.

Gita: Na sridnjoj još glasovitiji Bečani. Da, oni od policije.

Tilda: A na dolnjoj naši džes-tamburaši. - Ljudi se ruljaju od krčme do krčme kot Beči na Marijahilfi, kad je zlata nedilja.

Marica: Ja sam jur pet kusićev tancala, majka! Sad sam došla, da se preobličem.

Marta: Da, mer će bit doba, da si ne zafuljaš te godovne prateži. A ja ču vam veljek donest mrvu s orihi savnice. Bud ste gladne, divičice?

Marica: (projde nutar.)

Gita, Cila, Tilda: Ne, nek žajne! Strašno žajne!

Cila: Ne trudite se, teta Marta, s savnicami. Nek kantu vodu nam postavite simo.

Marta: Znam, znam, da vam se danas ne jako umilja na savnice, kad ste se mesa pak znamda još i turtov.

Gita: Da, ja sam nam ih dvi spekla, dvi velike. Ar tim prokšivim varoščankom ne morete dojt s kakovimi seoskimi savnicami.

Marta: No, ja se još držim stare pravice. I naši gosti je rado jidu, te seoske savnice (masnice). Ali istina je, da su im pipličići va prezli draži, s našim dobrim paorskim kruhom. Pak naš kiritof se i zove pipličinji.

Tilda: I buborkinji. Kamogod nek zajdete danas, svi stani nek od buborkov i pečenih pipličev dušu.

Marta: Kad je sad njeva dob. Ali sada idem, da vas napojim iz zdenca, vi sirote jedne! (Projde u stan).

3. prizor

Bivše, kašnje Marica, Marta

Gita: (Tilde) No si ga: jur vidila kade?

Tilda: Koga?

Gita: No tvojega Viktora.

Cila: Muči joj s Viktorom. To j' bilo lani. Od Jandrinje će ona nek Roberta.

Tilda: Nit Roberta, nit Viktora! Ča vi znate, srake!

Gita: Nego?

Tilda: (okrene razgovor) Ste vidile, divičice, Gizu Dorkinu, kako si je namigovala s onim jednim policistom, ki na saksofon puše.

Cila, Gita: Ne! Zaistinu?

Tilda: Mer čujete, takov jedan policist ne bi bio zjalava partija. Plaća mu spočetka nij bogzna kako visoka. Ali ako i domaći mrvu pomažu s maščum i mukom, onda ide. A svako drugo ljeto se zdigne za štigu više. Pak su svenek lipo spravni, ti policisti, a snažni, vrli kot kapljica. Ljetos u zimi sam vidila jednoga. Divičice, to j' bio fešak! Onde je stao na raskrižju kod opere, mer znate.....

Cila: Pak te je i on vidio?

Tilda: Da ča! I ruke je raširovao, ovako! (kaže) Da će me objamit. A kad ja k njemu, skoro me je jedan auto povezao. (smije se).

Cila, Gita: (nasmiju se).

Cila: Onda si se mrazno zagledala va njega.

Tilda: Ča! Zbog takovoga jednoga bih se dala još i mrvu povest, prik maloga prsta.

Gita: Ali čujete, mer i ta s saksofonom na sridnjoj krčmi nij djed iz slame. Mlad je, a črni mu vlasi narudljani kot tvojemu filmskomu ljubimcu, Cila, onomu Viko Torrijaniju. Pogledaj si ga nek!

Cila: Zaman si ga gledam. Ta će jur imat Beči na svaki prst tri. Mene ti takovi ne privlaču. Ar ja ću ionako doma ostat.

Tilda: (zdahne). Lako je Cili, kad stoji jur u broju odibranih. Ludvik ne će drugu neg nju. -- Mer i po nas ne će dojt kakov inšpektor ili direktor. Na sve zadnje ćemo i mi nek morat ostat za seoskim plotom. (podrugljivo navlači) Kad smo im doma potribne.... Kad smo jedine.... Da nam se stan ne zapusti, - velu naš otac. Ali ako si jur moram na selu zibrat svojega budućega, onda bih volila kakovoga lodnara ili krčmara; a mogao bi bit i malinar. Ar svejedno je nek

laglje onde za pultom (stolom) stat ter va meki šport-šoljini ljude podvarat, neg se va blatni čižma potucat po lapti. - - E ča! Je, kako je! Danas je kiritof! Zajačimo si!

Cila, Gita, Tilda: (jaču si kakovu modernu - Sučićevu - pjesmu, dok Marica dojde.)

Marica: (dojde preobličena za tanac). Ovo sam! Ča se pominat, divičice?

Gita: A ja sam jus kanila reć, da kako su ti naši dičaki ljetos smišno obličeni. Svi imadu škurožute lemperčeke, kot da su ravno iz Čikage došli.

Marica: Da, ljetos je opet takova moda kod njih. Lani su bili svi va bijeli špenzari kot i keljnari. Ter su se varoški ljudi vajedno zabadali va nje: "Bitt' schen, bringans ma a Glas Bier!"

Tilda: A ste vidile one Rakovčane? Svi su došli s črnimi očalji na nosi. Štimadu, da ćemo je tako sve za telegenciju pogledat.

Cila: Da, a njeve divojke imadu svaka druga fotoaparat sobom. A kad se postaviš pred jednu ter joj veliš, da te namolja, gvišno će aparat preobrnuto zet va ruke. Ili će ti se zgovorit (prokšivo govori): "Prosim, ne morem, ar su mi jur filmi sfalili." Guske nikakove!

Marica: To je još sve ništ. Ali ste opazile, kako su one iz Krivodola nafarbane? Ljudi dragi, to ćedu vam bit šare pečurke, kad se počnu potit i farbe talit. Hahaha!

Marta: (dojde s vrčom vode i pladnjom savnic). Nate, divojke, ovo vam je friške vode iz našega zdenca. Dobra je. Ali kad opet ožajate, onda neka vam dadu vaši tančoši pit. Tako je pravica.

Tilda, Gita, Cila: (piju po redu iz vrča).

Tilda: Mer hte oni. Zaljat hte nas s himperom i limonadom. Pak nam je drugi dan čemerno.

Marta: U moj čas smo mi divojke medenu vodu pile. Kad je bio tanac van, onda nas je otpeljao ditić k licitaru pak smo se je mogle napit ča smo htile. Hej, divičice, ta friška medena voda, to vam je bio napitak! Onda ste mogle zgazit tri friške čardaše na jedan dušak. Ali sad kušajte i naše savnice, ar će mi bit žao.

Tilda, Gita, Cila: (odšćipnu si svaka kusić i jidu.)

Gita: Dobra je, ova vaša savnica. Hvalimo lipo, teta Marta!

Marica: A kamo ćemo sada, divičice?

Cila: Pogledat ćemo si, kade je ih najveć. Tamo ćemo i mi. A onda po redu, mrvu simo, mrvu tamo. Kade bude najlipše, onde ćemo ostat.

Marta: A najlipše je onde, kade . . .

Gita: Kade su najbolji tančoši.

Marta: I najvrliji ditići. Poznam ja to. - Ali navečer da dojdeš, Marica!

Marica: Da, majka. A goste mi pozdravite, ako ki dojde i pita za me.

Ar danas ja ne ću nikomu nosit pladnja na stol. Danas ću se nek veselit. Veselit i tancat, čuda tancat! Bud, družice? Hodmo sada!

Gita, Cila, Tilda: Da, idemo. S Bogom, teta Marta! (Projdu s vikom van.)

Marta: S Bogom, divičice! I lipo se zabavljajte! Duše si ne kvarite!

4. prizor

Marta, kašnje Jula

Marta: (redi stol) Va mladina, 'va mladina! Kot bura i vihor. Skoro odnesu stan i človika sobom. Moram se čvrsto popast za stol, da ne odletim s njimi..... No neka se nek veselu, dokle im ne zavežu glave ženskim rupcem. Pak mer su se i dost nadjelale čez cijelu žatvu ter su si zaslužile i to malo veselja. (Kani odnest pladanj i vrč).

Jula: (dojde, pašći se). Dobar dan, Marta! Ča si nek sama?

Marta: Bog daj, Jula. Da, kot vidiš, sama. Marica je ovu minutu prošla s družicami.

Jula: Ha, kod nas je sada cijela gmajska krčma. Dovezao se je svak Ivan s svom družinom. Puna kola mladine. Kot nakišća na podvornici. Mer sam svega dost naredila, nek papar za buborke mi je sfalio. Imaš ga zviška, da i žlicu?

Marta: Da, dost. Nek počekaj mrvu. (Projde na desno i odmah dojde van s torbicom u ruki.) Na, vo ti ga je.

Jula: Hvalim, dokle ti vrnem. A sad jur i bižim. Nek to ću ti friško povidat: Znaš, da je ljetos još i jedan Amerikanac došao na kiritof?

Marta: Ča ti ne veliš! Ne, ja još ništ nisam čula. Ki je to?

Jula: A on Joško Rudijov. Danas se j' dovezao pred objedom iz Beča. I žena je s njim. Fajna kršćenica, velu. A on ispucan i tust kot kakov baron. Hja, Amerika! I ja sam kanila jednoč tamo, pak me naši nisu pustili. Mer Bog zna, zač je to bilo dobro.... Ali ta Joško, pametiš ga još?

Marta: Kako ne, kad smo skupa išli va školu. Siromah dičak je bio; većput sam mu morala odlamat od mojega kruha, kad ništ nij imao sobom.

Jula: A sad da ima vlašći stan i dvi aute.

Marta: Bog ga j' blagoslovio.

Jula: Da, pak je, kot je došao, veljek pozvao svu rodbinu k Mati krčmaru na južinu.

Marta: Ljudi kršćanski, to će bit danas pirovanje!

Jula: Da, danas hte se još i oni napit, ki si još ni na kiritof ne frgunaju frtalj vina. Ali sad idem. Po drugi put i po tretí put: S Bogom, Marta!

Marta: S Bogom, Jula! Pak ako ti još ča sfali, nek dojdi. (Projde na desno s pladnjem i vrčem).

Jula: (van na lijevo).

5. prizor

Petar, Anton, Tomaš, Marta

Petar, Anton i Tomaš: (dojdu. Anton i Tomaš, muži sridnje dobe, u paorskoj nošnji i čižma, malo štentaju kod vrat).

Petar: Nek nutar, muži! Ča se tako ukunjate? Mer smo svoji. Ovo Anton mi je svak, a ti Tomaš, ti si mi bojni tovaruš. A to je isto kot i rođjak.

Tomaš: No, mer se ne bojimo. Jednoč sam bio jur kod vas pak mi se ništ nij stalo.

Petar: Da, stoprv jednoč si bio. Svako ljeto bi morao dojt na kiritof. Ar kad tebe vidim, onda bih si najradje zajačio. Znaš, ku bih si?

Tomaš: No?

Petar: Iz neba j' andjel, k nam doli prišao..... Ar nek Bogu pak tebi se imam zahvalit, da sam živ došao iz ropstva.

Tomaš: Ne spominaj toga toliko. Nek kršćansku dužnost sam si vršio.

Anton: A kade mi je sestra Marta?

Petar: Bit će kade zazidana na veži med lonci i rajnami. Mer znaš, kakovu skrb si načinjaju ovako žene na kiritof. Ali ću ju ja viknut. (Vikne čez desna vrata). Marta, hodider najper!

Anton: Ti je ča zdrava?

Petar: Zdrava, zdrava, hvala Bogu. Onako kot smo svi, ki smo bili na fronti i za frontom.... Pak znaš, sad su nam dica jur ditić i divojka, a onda dojde prava skrb za matere.

Marta: (dojde s desna). Ovo sam. Ko der, koliko gostov nam je došlo? Nek dvimi? Ter ovo je ta kumpanija, za ku si mi govorio, otac? (Pozdravlja se s gosti). Zdrav bio, Anton! Bog vas je donesao, Tomaš!

Anton: Zdrava bila, sestra! Punu košaru pozdravov od moje Agnjice!

Marta: Hvalim. A zač i ona nij došla ljetos?

Anton: To ne ide, da i četvrti nugalj proteče iz stana. Onda će se zrušit. Ar i dica su ovde. Mer sam im rekao, da i k van moraju pokuknut.

Marta: No, joj njim, ako ne dojdu! A sad se nek sedte. Pak ću vam veljek ča južine donest.

Anton, Tomaš, Petar: (sjedu).

Anton: Da nimaš, sestrica! Ar ja sam jur bio i kod strine i kod ujne, a znaš, kako znadu obadvi jako nagovarat.

Marta: Ali vi morate ča, Tomaš.

Tomaš: Da, kad ne bih imao toliko tovarušev ovde. Bio sam po večernji veljek kod Jandre i kod Joške. I sad mi skoro tako ide kod onomu Štajeru, ki je svagdir nek "nur a pissl, nur a pissl", - a nazadnje mu je trbuh puknuo.

Marta: No, vi ste mi onda lipi gosti.

Anton: Ništ zamirit, Marta, Pak mer još nij kiritof van. Morebit da ti još zutra dođemo na ostanke. Ali Petra vino ćemo kušat.

Petar: Da, veljek ću ga donest. (projde van).

Anton: A vi ste još svenek tako? Još ne odaješ, ne ženiš?

Marta: Aj ne. Mer još inadu lazno.... (tužno). Ah, kad bi mi nek Ferenc živio! Njega nikako ne morem prebolit.

Anton: Još svenek ne? Bud, sad će bit tomu jur kih 12 - 13 ljet, da se je zgubio?

Marta: Da, ali ja još svaki dan mislim na njega. Kad mi je bio tako dragoljuban..... Mer istina, ne morem se potužit, i ovo dvoje, ča još iman, i oni su mi dobri. Nek Bog zna, ča će još bit s njimi... Kamo hte mi zabludit.

Tomaš: No ne smimo uvijek na najgorje mislit. Premda, - ova današnja mladina, - človik nikad ne zna

Marta: Pravo ste rekli, Tomaš: človik nikad ne zna.

Petar: (dojde s flašom vina i kupicami). Evo me, braci! Sad se napite našega. Mrvu je kiselo, ali je naravno, kot je na trsu zraslo. Od ovoga vas ne će glava zabolit.

Marta: Da, nek pijte, kad ne ćete jist. I razgovarajte se. Ja idem dosle blago pogledat. Ne zamirite, imamo tele pod kravom, a ona je prvinjskinja ter se mora pazit na nju. (projde).

Petar: A sad doli s timi špenzari pak se zasučite, onako po domaću!

Anton, Tomaš, Petar: (svliču si špenzare i obisu na stolac za hrbat).

Petar: I veljek van s farbom: Kako vam se vidu ovi sadašnji kiritofi?

Tomaš: Ča pitaš? Mer i sam znaš. Ljudi je sve puno, da bi mogao od njih tri maršbataljone postavit. A i veselo bi bilo. Nek ne smim tamo pogledat, kade tancaju. Ar kad tamo pogledam, onda mi se čini kot teti Juli Šiškinoj.

Anton: Ča j' to bilo s tetom Julom?

Tomaš: No kad su to nezdavno tancali kod Karola krčmara, a teta Jula su ravno s toga kraja išli, pitam je: Čaj' to kod Karola, teta Jula? Ča tancaju? A oni meni: (govori polako kot stare žene). Da, mer sam se ogledala va dvor, kad sam mimo išla. Ali ja nis' ništ vidila, da bi tancali. Tote se dičaki nek štroflju i suvadu s divičicami, a mužikaši im mužikadu. Ne znam, ča to inadu ned sobom.

Petar: Haha! Da, mer tako je nikako s timi modernimi tanci. Nek suvadu se i štroflju. A va mužiki ništ note (melodije), nek tropanje i rompotanje, kot kad groti idu va malini.

Anton: Hej, drugačije je to bilo u našu dob! Kad su nam čeprečki riazali na tanac.

Petar: Da, on glasoviti Pápai s dvanajstini muži. Ljudi dragi, onda su se još i naša staramat skočili iz stelje, a da je jur išlo s njimyna poslidnje. Pak su nas došli gledat k Ferciju krčmaru pod sinjbu.

Tomaš: A stoprv kad je jednoč kod nas on Berci iz Kisega guslao! Onda bi se bili još i mrtvaci poskakali. Ali nebere, ti igrači su nas i ča stali!

Anton: A znaš se još spomenut, Peire, kad smo no bili poslali Pavu i Šimu u Šopron najimat cigane za bal?

Petar: Da, pak smo im dali sedam dukati sobom, na zadavak. I oni su lonili od kavane do kavane, da iskusu, ka je najbolja banda. Pak su nek pili i plaćali ciganom buteliju za butelijom. Još i šampnjer su si pofrgunali, ti kucini. A nisu pitali ča stoji. Ter su nazadnje još i čižme morali sazut i prodat, da isplatu potrošak. Bosi su doskakali domom, i prez ciganov, ar na zadavak već nij dosigalo.

Tomaš: Vi se nek za cigane. A ja velim, da i oni petarštofski trutari nisu bili zjalava mužika. Ar kad su ti zatrutali - ću dalo kada! - onda je je mogao još i vrdir Ive va gori čut. - Sam mi je povidao, kako je jednoč još i tancao, sam, kot je bio, nasred puta med vinogradu....

Petar: Da, nebere! Tako je bilo u našu dob. A kad je banda otpočinula, onda su veljek zaglušale jačke. Sve selo je grmilo od njih. Hej, te naše jačke! Znao sam ih napamet tri pune knjižice, ako ne već. A 'va današnja mladina! Čujete je koč jačit?

Tomaš: Malo. "Pak zač bi si jačili?" - mi je nezdavno rekao jedan. - "Norac je, ki si danas jači. Mer nam gusla radio i kino!" Ću te j' dalo nigda! Skoro sam ga zapunjio. Onda sam i ja norac, ar si bome još i danas zajačim, kad sam jus dobre volje. Znete si još ku, Piere, Anton?

Petar: Ha, neka tako smišno pitat. Nek zagundaj jednu!

Petar, Anton i Tomaš: (jaču 2 - 3 jačke, one, ke su si pred 30 - 40 ljeti jačili. Kot: Okolo Ivanjca curi voda, Uz potočić sam se šetao, Bijela roža, Gusle su se potrle, Črni oblak se po nebu šeće. Ili druge. Jaču si jednu za drugom, med jačkami se napiju.)

Petar: (kad su se zjačili) Da muži, ovo su bile naše jačke. Ne samo

naše, i naših ocev i starih ocev. Ar mi smo rasli iz ditinje dobe va junačku, a iz junačke va mužku kot i oni. Oblačili se, veselili i pjevali kot i oni. Jedno pokolenje je lovilo drugo, ne znam kroz koliko sto ljet, a jedno je bilo spodobno drugomu kot jaje jaju. Zvana i nutra. - Ali ovi današnji mladi ljudi, - kot da bi se bili va drugom gnjazdu zlegli. Oni su ne za jedno-dvi pokolenja, nego za deset pokolenj kraj od nas.

Anton: Da, i meni je tako, kad gledam i poslušam mojega sina. Ča j' to za držanje i kakove su to riči, ča mi povida, kad skupa poslujemo? Kakov je to svit, u kom se njegove misli obraćaju? Ja ga bone većkrat ne razumim ter si mislim: ti si, sinko, jezero (tisuć) kilometarova daleko od tvojega oca!

Tomaš: Osebužno svoje misli imaju oni u posli gospodarenja i poljodjel-skoga staliža. - Znaete, ča mi se j' ki to dan stalo? - Bila je ravno sabota, u žatveno vrime. Ja velim sinu: Nimamo zelene krme. Poj-der, naprezi konja pak se odvezi po diteline. - A on neni: Otac, ja se sada u Zdravoj Mariji već ne ću vozit van iz stana.

Anton: Da, tako ča ti se dandanas lako more dogodit.

Tomaš: No nek posluhnte dalje. - Kad bi mi bio on to rekao srdito, - ja bih ga bio, no ne znam, ča bih bio s njim stvorio. - Ali ne. On mi to veli čisto mirno, dostojno ali odlučno. Ja sam nek utrnuo i morao sam se dobro skupazet, da ga mirno pitam: Pak zač se ti već ne ćoš u Zdravoj Mariji vanvozi? - A zato, mi odgovori on, kad hte me ti drugi isnijat. - Ki drugi? - pitam ja jur srdito. - A oni - veli on - ki su u sabotu cijelo otpodne slobodni, pak se sad lipo umiti i spravni šeću po puti, ili se spravljaju va kinu.

Petar: Da, vidiš, to ti je ono, ča našu mladinu vabi i ča im volju zimlje od paorskoga djela. Pak ča si onda s njim?

Tomaš: Znaš, da tu cijelu noć nisam mogao spat. Obraćao sam se simo-tamo, ali ni s okom zažmal. Jur sam se vidio nasam s ženom u svojem stanje. Napamet mi je došao Štefe Balićev kod nas. On je gospodar, da ih nij trih takovih va selu. Ina kih dvajset jutara i velik vinograd. I jednoga sina, ar su mu dva spali.

Petar: Poznam ga. Bud je bio s nami na vojski?

Tomaš: Da, on je ta. A sin mu je bio va drugom boju. Kad je domom došao, otac si ga je pravoda redio za gospodarstvo. Ali kot je po boju onako slabo išlo s gospodarenjem, djela do vrata i prik, a cijene niske i maksimirane, dičaku se je zamirilo ter se je otukao k žandarom ili financom, ča ja znam. Otac mu se je molio, kad je htio domom dojt, da ostavi i neka dojde najzad, on će mu sve naprikdat. Kleče mu se je molio, ali sve zaman. Dičak i danas pohadja va orsačkoj monturi, a otac se, jur 65 ljet star, skupa s ženom sam

navlači s gospodarstvom. Sad još nekako ide, ali ča će bit s njim za pet, za deset ljet?

Anton: A zrušit će se. On i ona hte umrit, a gospodarstvo će dojt u druge ruke.

Tomaš: U čije, kad široko i daleko nij nikoga, ki bi se htio dandanas za paoriju zet?

Petar: Da, čuje se, da je ih jur da i deset tisuć takovih paorijov, ke hte se morat napustit, ar nij nit nasljednika nit kupca za nje. Seoski dičkaki, oni iz siromašnijih hiž, ili ne hte već polja djelat, ar da moru na varoši laglje živit, ili kih bi još hteli djelat, ni-madu pinez, da se zamu za jednu paoriju i za sve, ča s njom skupa visi: za starce i braću.

Anton: Onda hte morat dojt tudjinci, Bog zna odakle, od sunca ishoda ki hte našu zemlju orat i kopat.

Tomaš: Da, vidite, takove misli su me trapile cijelu tu noć. Ja ne kanim tako daleko dojt kot Štefe Balićev. I onda sam se odlučio. Moram i dičaku ča na volju dat, ako ne kanim, da mi ku noć fućne iz stana pak mi za par dan iz Beča piše, da djela onde na cesti. - Znao sam, nač on jur duglje špekulira. Zato sam mu drugi dan rekao, da ćemo si traktor kupit. - I vi bi bili morali vidit, kako su mu se oči zakrisili. Skoro mi je spao za vrat, tako je bio veseo. I potle imamo traktor, on se vozi na tom železnom konju - mat mu je i plavi overal kupila - kot da se j' va novu kožu oblikao. Vozi se, ko ću, dan i noć, i u polnoći i rano dodne. Vozio bi se i u nedilju, kad bih mu dopustio. A na konji se nij htio već u Zdravoj Mariji.

Anton: Glej ga! Gdo to more razumit?

Tomaš: Ja razumim. Naši mladi ljudi su zavjereni, zaljubljeni va tehniku, va mašine, s kimi se na svaki korak sastajadu. Pogledjte nek te naše male, školare, a još i one iz čuvarnice: Lipoga konja već ne hte ni pogledat, kot smo je mi nikad gledali, kad su hteli otac dojt iz sajma, iz Hrvatske. Ali ako kakov auto stane na ulici, veljek su svi uza njega ter hte ga ogledivat i ure dugo. Pak naši odrasli dičkaki i znadu, da se s tim mašinom da mnogi posao i laglje i u kraćem vrimenu upravit nego s konji.

Petar: A zvana toga, - recimo nek ča je pravo, - u njevi očima više stoji jedan šofer i motorist neg jedan seljak, ki se na konji ili na voli vozi.

Tomaš: I to je istina. Ali mi stariji se moramo jednoč s tom mišljum pogodit. I mi moramo nekako s vrimenom hodit. Naši stari su mogli potribovat, da smo takovi i ostanemo takovi kot su oni bili. Ar je onda svit, da tako velim, stao na jednom i istom mjestu, osebujno

na selu. Sto i sto ljet je prošlo, dokle je iz drivenoga pluga nastao željezni plug i dokle je cipe zminio kepelj, a onda mlateći stroj. Ali danas tehnika koraca na kilometare. Sada se udeseti ljetiti na svitu već premine neg se je prije u sto ljeti. Zato se i mi seljaki ne moremo već suprotstaviti općinskomu napretku, ako ne kanimo da zaostanemo i osiromašimo.

Petar: A onda? Ča će bit od nas seljakov? Mašinsti ćemo nastat. Robi strojev. Danas još s dušom, a zutra znamda jur prez duše i prez Boga. A naše paorije hte bit fabrike, kade se producira, nek producira, pšenica i cukroška, jarac i krumpir; producira nemilosrdno, čim već, tim bolje, dokle naša zemlja ne veli jednoč: Oha, ti pohlep-njak! Ovako to ne ide dalje. Ar zemlja je narav, stvorenje božje. Da, ona će ti dat, ali moraš s njom i zahadjat kot s stvorenjem i darom božjim. Moraš ju ljubiti, njegovati i prositi, kot i majku, ako ćeš kolača od nje. Ne samo plinjiti i guliti, scicit! - - No ja se još ne dam va novu modu. Ja si još ne ću svlić svojega paorskoga špenzara ter se ublić va plave plundre mehničara. A i moj sin će ostat konjar-seljak kot sam ja.

Tomaš: Tovaruš, i ti imaš ča pravo. Slobodan si, moreš ostat pri svojem. Ja te ne ću nagovarati nit razgovarati. Poznam te, da si zrizan iz pravoga seljačkoga panja.... Ali ča se tiče tvojega dičaka, ja ne znam.....

Petar: (odlučno) On mora bit kot sam i ja. I ča sam dosad vidio kod njega, on je pravi sin svojega oca. Ali dičaki, napijmo se jur jednoč! Tako smo se razmašinali, da ćete mi projt, a da nismo ni ove jedne flaše spraznili.

Anton: Ništ zato, šogor! Triba da si koč i ku težu rič zminimo međ sobom. A pili smo jur dost i još ćemo morat. No na zdravlje i Bog vas živi sve skupa! (piju). Vikni nam Martu, ar sad moramo i pojt, bud Tomaš?

Petar: Ne ćete, ne smite još projt!

Anton: A svejedno moramo. Ar znaš, da koliko štacijov imamo još pred sobom. A prije neg se zaškuri kanim bit jur doma. Nismo već diti-ći, da se pri zvijezdi jutarnjici peljamo domom iz kiritofa.

Petar: No ko jur svakarički mora bit da idete, ne zamirite mi, ako vas ne sprohodim va selo. Ar danas, mer znate, moram ja krmit s ženom. A gle, jur inako ide, Dugo joj je prez nas.

Anton, Tomaš: (se dignu).

Marta: (dojde) Da, reko, ćemo se još malo razgovarati. Ali ča j' vo? To nas ne ćete jur ostaviti? Još se nismo ni tri riči poninali skupa.

Anton: Da, vidiš, sestrice, tako je to svaki put. Človik si lipo najperzame, ovoga i onoga ću pohodit, za vo i za no ćemo se razgovarat, sve tuge i žaloste ćemo si povidat, a kad okolo dojde, ni sva-ku desetetu si nismo dospili reć. Onda nek velimo: No ćemo se raspo-minat, kad opet skupa dojdemo. I tako to ide od ljeta do ljeta. Jednoć pak već ne ćemo dojt, ar smo umrli i razašli se, a da se ni-kad nismo onako zaspravlje raspoinali na ovoj tužnoj zemlji. No s Bogom sada! (Da joj ruku).

Marta: (smišeći se) S Bogom tako. Ali prije neg umreš, dojdi još par stoput. S Bogom i van, Tomaš. Pozdravljam sve domaće kod vas i kod tebe, Anton. (Antonu) Savnice ću poslat Agnjici po kćeri.

Anton i Tomaš: (projdu na livo)

Petar i Marta: (je sprohodu van, Marta nek do hižnih vrat).

Petar: (Kad najzađ dojde). Ja ću se sada nek preoblič pak idem najzađ. (Projde u hižu, kade si nek svakidanji fertuk sveže preda se.)

Marta: No poj nek. Ja ću dosle nek ov stol raspravit. (Pobere staka-lje iz stola.)

6. prizor

Marta, Ludvik, Marica

Ludvik: (dojde izvana) Dober večer, majka!

Marta: No kako da si jur došao? Si gladan?

Ludvik: (nedobre volje) Ne. Nek drugu košulju si moram oblič. Potimo se pod tom sinjbom kot i paljuki u krošnoj peći. A i mrvu drobnih pinez si moram sobom zet. Danas pijemo udomaš s nojimi vršnjaki.

Marta: Kakov udomaš? Nač?

Ludvik: (smućen) Nekate me sada pitat, prosim. To ću vam kašnje povi-dat.

Marta: O kakove otajnosti imadu 'vi mladi ljudi uvijek. No sad idem k blagu. Pak da i za uru ćemo vičerat. Onda budte doma s Maricom. (Projde sa stakaljem na desno).

Ludvik: (si zapali cigaretu, ide zabrinuto gori doli. Kani u hižu na desno).

Marica: (doleti sva zasopana, zgrabi Ludvika za ruku). Je istina, Ludvik, ča sam čula? Ti kaniš projt? Pak jur zutra jutro?

Ludvik: (trpko). Da.

Marica: (prasne zdvojno u plač) Ludvik! Brate! To je strašnije, neg kad strijela udri iz vedroga neba! Ča te j' nato nagnalo? Ki te j' nato nagovorio danas?

Ludvik: Nij to od danas, sestrice. To jur zdavno zreja va meni.

Marica: Ali zač? Ča ti nij lipo i dobro uz nas?

Ludvik: Lipo mi je i dobro, Marica, i još se ćutim kot zgubljen. Nek ča vi toga ne vidite.

Marica: Zgubljen? Ne razumim te.

Ludvik: (zame Maricu nježno za ruku i posadi uza se na kanapet). Hodi simo uza me. - - Znaš, da spočetka nisam kanio bit seljak. Onda je još Ferenc živio, njega su si redili za nasljednika u gospodarstvu. Mene su poslali u škole, da bude ča boljega iz mene, - kot se veli. Ali kad se je Ferenc u boju zgubio i već nij bilo glasa od njega, a i otac su morali kašnje na vojsku, onda sam ja morao domom. I rado sam došao. U meni su onda pjevale pjesme o diki seljaka i seljačkoga djela. Ljubio sam to djelo i selo, ko sam nosio još od maljanstva u svojoj duši. A inali smo i jednoga profesora, ki je stalno veličavao selo i seljački život ter nam je čitao pjesme, latinske i nimške o tom. Mene je to onda užigalo i većkrat sam se u tihoj noći plakao na stelji, ča sam prošao iz doma. - Ali sad vidim, da su svi ti kipi o blaženom i smirenom selu bili nek prazna utvara, romantične sanje onih ljudi, ki su poznavali selo pred pedesetini ljeti, još u onoj dobi, kad je selo - kot naš stariotac rado velu - dušalo od cvijeća, meda i vina, i krisilo se od ljubeznih i zadovoljnih obrazov.

Marica: Ali brate, ča nij lipo i danas još: kad dojde sitva, pak ti i otac sijate, ja vlačim za vami, ... škrljunci pjevaju pod vedrim nasmijanim nebom, a zemlja duši po cijelom polju, onako slatko, da se je ne moreš dost nasrkat.... Okolo naokolo se plavi vejenac naših loz i gor..... Ili kad je žatva: ti kosiš pred manom s širokimi vakli, ja berem za tobom i mećem rukovet uz rukovet.....

Ludvik: Da, ali već ne dugo. Sad hte vrijeda jur nek mašini sijat, mašini kosit i orat..... Vaz zrak će bit pun njevoga zveketa i vonjbe. A ptice hte se poshranjat u loze i onde plakat za zgubljenim rajem. Pak i to današnje djelo. Ono se mora brzo upravit. Tempo, tempo! - je danas lozinka. Žatva u osmi dani, mlat u jednom - dvi dani! - Prije su si ljudi jačili pri poslu od radosti; danas se seljak triput u danu potuži na Boga, ča je djelo stvorio, paorsko djelo.

Marica: U već čem imaš pravo. Drugačije je bilo, kad staroga oca poslušáš, a drugačije je danas. Naši djelatniki su mučni, neveseli. Ali naši svetki: Božić, Vazam, kiritofi! Oni su svejedno nek na selu najlipši..... Znaš se još sponenut na Božiće, kad smo bili mali?

Ludvik: Da, kad smo mi bili mali! Onda si nismo znali pomoć od veselja, ča se j' mali Ježuš narodio na svit, ter smo išli ni dičkaki

od vrat do vrat s jačkom, da to ljudem nazvismo. I bili smo puni sriće, kad su nam par orihov sunuli u žep. Danas moraš dičakom šilingov nasipat u šaku, za jednu drobnu jačkicu, ar ti k ljetu već ne hte dojt pod vrata. - - Danas se jur i dica nek pinezu mamonu klanjaju. - - A kade su^{1a} nam one druge lipe pravice i jačke, s kimi je nekad mladina javlja/selu Novo ljetu, Vazam i Duhe? Pomela je je moderna prosvićenost. Skrsle su skupa s nediljami, s kih naprav-
lja človičja pohlepnost djelatnike.

Marica: (sanjareći) Ali kad se u ljetu nedilju večer zaškuri . . .

Ludvik: Onda gleda bijeli misec žalosno na puste ulice, na pusto selo, ar sidu ditići i divojke u kinu. I ti i ja, mi svi mladi ljudi. (Zame ju za ramen). Ah, ne govori mi već, sestra, o lipoti seoskoga žitka! Nego mi reci, ali po duši: Bi ti ostala na selu, kad bi do-
šao po te kakov varoški gospodinac ter bi ti zeo iz ruk motiku?

Marica: Ja bih!

Ludvik: Ne bi! Ne bi ti, ni Gita, ni Tilda, ni Liza. - - Kako se moram smišit, kad vas gledam, kako sramežljivo nosite u ruka te vile i grablje na lapat. Najradje bi je shranile pod kukljin (fertuk), da ih nigdo ne vidi.

Marica: Neka nas tako krivo! Ča ne djelamo od rana protulića do kasne jeseni marljivo kot i robi, na polji i vinogradu?

Ludvik: Da, dobro si rekla - kot i robi: za kaštigu; misleći jur sva-ki dan na Mrtinju, kad ćete se opet spreć iz paorskoga jarma i na-
tegnut meke rukavice na popucane i žuljave ruke ter pojt u varoš,
u Beč

Marica: I onde opet djelat, služit.

Ludvik: Pak zabavljat se! I dat se očarat, svaki dan nanovo, od div-
nih varoških večerov: kad se na trgovinski palača nažge sto i sto
sviéc-transparentov, u plavi, črljeni zeleni farba; kad se elegantni
izlogi zakrisu u čarobnom neon-svitlu, a po Ringu i Kärntnerici se
šeću najnoviji kostimi i kljati.... Ako sve to naše Marice nek jed-
noč vidu u tajednu, nek u nedilju, onda se jur ćutu dost naplaćene
za vas trud i djelo cijeloga tajedna. Reci, da nij tako!

Marica: Tako je..... Ali kad se pojavu prve lastavice, mi se opet vra-
ćamo najzad na svoje domaće gnjazdo i polje.

Ludvik: Ali ne jako rado. I ne sve. Svako ljetu ostane ka-ta na be-
čanskom flostru.

Marica: Svejedno se mnoge vraćamo, ocu - majki na pomoć. - Ali ti ka-
niš projt, projt za uvijek! (Zame ga proseć oko ramena.) Brate,

Ludvik, ostani doma! Ako ti projdeš, opustošit će naš stan. Svim će
nam se zaškurit, kot da je črni oblak sjeo na njega. Nij ti milo

oca - majke? Nij ti za svojim rodjenim selon? Zač nu kaniš učinit takovu krivicu? Zač? Reci mi!

Ludvik: (živahno, gorko). Mer to je ono, sestra, ča ti jur vas čas razlažem: Naše selo se je izopačilo. Ono zgublja, od ljeta do ljeta sve već, svoje seljačko lice i svoju dušu. I nastaje nešto, ča nij ni varoš ni selo, nego pol ovoga, pol onoga. Ja ne znam bit šišmiš: pol-čira-pol-miša. I zato, kad ne morem bit na selu pravi seljak, ću bit radje varošćan na varošu.

Marica: I Cilu kaniš ostavit? To će ju strašno pogodit.

Ludvik: Ću se večeras pominat s njom.

Marica: S lipini riči ju ne ćeš obatrit.

Ludvik: Neka dojde u zimi i ona s našimi divojkami gori.

Marica: Onda ju čemerno poznaš. Ona te rado vidi. Ali toga si ne da reć, da biži za svojim junakom. Sad će just ostat doma.

Ludvik: I odat se za kakovoga vrloga paora.

Marica: Ne tako vrijeđa. Ona ne minja svoju misao od črišanj do višanj. Ali ako ti ne dojdeš, dugo ne dojdeš - - -

Ludvik: To sam Bog zna, je li ću još dojt i kad ću dojt. Za sada sam čvrsto odlučen, da idem. Nek tebe još prosim, Marica, ostani večeras doma. I pomози mi malo kod starji. Bud ćeš mi?

Marica: Da, ostat ću, brate, uza te. Premda bih ovput radje pomagala ocu neg tebi.

Ludvik: (projde u hižu, da izmini košulju).

7. prizor

Marica, stariotac.

Marica: (oči si tare. Kad stariotac nutarstupi, hitro se sabere).

Stariotac: (dojde) No gle! Va selu na sve strane mužika, a naša divojka doma. Ča j' to za posle?

Marica: Da, stariotac, za me je danas kiritof van. (živahnije). A kade ste vi bili do sada?

Stariotac: Mer znaš, gnjavili smo naše grede onde pred Kovačevimi i pominjali se. Kot i svaku nedilju. I kot se tako pominamo, nek na jednoč počne jedan ditić ispod sinjbe na gornjoj krčni jako bižat. Nisam ga poznao, čiji je bio. A za njim dva drugi s flašami va ručka ter mu se grozu. Onda sam rekao susjedu Pavki. Se znaš još spomenut, Pavko, kad smo i mi tako bižali spod Lublina, a Rusi za nami? Ali ne s takovimi flašami, nebere, nego s onimi željeznini cijcajkami (pukšami). Pak nas je kanio naš general zastavit s sabljom. Ali mi se ne damo zastavit. A jedan stari rezervist mu vikne: Obrnite se i vi, gospodine "djenerale", ako vam je žitak drag, i hajde

najzad! Hej, čemerno ide ov boj! Tako mu je vikao. A Pavko se j' znao spomenut nato. I onda smo se spomenjivale sve do sada.

8. prizor

Bivši, Marta, Petar

Marta: (dojde s liva). Su stariotac jur došli? I ti si ovde, Marica? No onda moremo vrijeđ vičerat. A kade je Ludvik?

Marica: Prošao se j' nutar preoblič.

Marta: Onda poj ter zovi oca, ako je jur gotov.

Petar: (dojde, dobre volje). Nij me triba zvat, jur sam ovo. Ti mat, sad nek prostri, da se najimo. A onda na kiritof s nami. Još nismo ništ uželi od njega. I tovarušen sam obećao, da ću još dojt. Ha, kako ćemo si još danas jačit!

Marta: Ko ćeš, to se more veljek godat. Mer je jur sve pečeno. Triba nek na stol donest. (projde na desno).

Petar: A vi, otac, recite, ča nam vaši križi prorokuju? Ne bolu vas? Če nam ostat ovako lipo? Prikzutra kanino pšenicu mlatit. Mogli bi i zutra, no prije neka nam se skadi ovo kiritofsko.

Stariotac: Ne, danas mi se još nisu javili. Ufajmo se, da će bit lipo.

Petar: Ljetos jur kumaj čekam na to mašinanje. Ako se ne prevarin, žito će plaćat kot jur nij par ljet. A i dvi telice su na prodaj va štali. Vako ćemo lako zmoć novi škadanj. Moramo se i mi mrvu obnovit, da nam ne budu naši sini, ki za nami dojdu, očimetali, da su si morali sve sami prenačinjiti.

9. prizor

Bivši, Ludvik, Marta

Ludvik: (dojde s desna). Dobar večer!

Petar: (dobrovoljno smišeći se sinu). I ti si doma? Kako j' to, da ste danas obadva mladi tako točni? Toga jur dugo nij bilo, da smo na kiritof i skupa vičerali.

Marta: (dojde sa stolnim ubrusom i počne nastirat).

Ludvik: (sjede) Ja nisam došao vičerat.

Petar: No ko nisi gladan, mer ne moraš.

Ludvik: (nučno) Nego ja bih, otac . . .

Marta: (sjede za prazan stol).

Marica i stariotac: (sidu nešto kraj od stola, svaki na drugu stran).

Otac, mati i Ludvik: (sidu za stolom).

Petar: (presiče mu) Gvišno si se zagledao danas va kakovo lipo motor-no kolce ter me kaniš nagovoriti, da ti je kupin. (dobre volje) Zgodnu uru si si zibrao, sada na kiritof, kad nam je srce kot putor.

Ali s tim češ morat još počekat, Ludvik! Prije si moramo novi škandanj, a onda pivnicu. Pak onda češ je noć dostat.

Ludvik: (ozbiljno) Nij meni sada do motora, otac.

Petar: Ne češ motora? E, onda bi znanda novi biciklj?

Ludvik: Ni toga mi nij triba. - Ja ću se zutra dodne odvest.

Petar: Kamo?

Ludvik: U Beč.

Petar: U Beč? Sada nij onde velikoga sajma. Stoprv u septembru će bit.

Ludvik: Ne na sajam se kanim vozit.

Petar: Nego?

Ludvik: Va mjesto. Moj školski tovaruš mi je jur preskrbio jedno.

Marta: (prestrašeno) Marijajožef!

Petar: (prošni glas, oštro). Dičak, da si se danas mrvu preveć napio pak krajgovoriš! Sada kaniš u Beč? Kad imamo još sve žito za mlatit. - - - No ako te tako vuče tamo, onda ja ne marim, poj ljetos prik zine. Jednoč čeno se i prez tebe. Nek onda mora Marica dona ostat.

Ludvik: Otac, razumite me, prosin. Ja ne kanim bit kot su jedni, ki se u noći ukradu iz doma i onda stoprv pišu, ovde sam ili onde sam.

Zato ću vam ravno povidat: Ja idem iz stana; iz stana i sela.

Marta: (sakrije si lice) Bože svemogući, da sam 'vo morala doživit!

Petar: (dugo i prodirno gleda sina). Sam te dobro razumio? Ti ideš iz stana i sela?

Ludvik: Da.

Petar: Ter takov sin si ti? (gorko se nasmije) A ja sam još pred jednom urom, ovde za ovin stolom stavljao svoju glavu, da si ti kot i tvoj otac, a i ostat češ ono, ča je tvoj otac!

Ludvik: Mer me od početka niste redili za stan.

Petar: (sve ljutije) Ali sad te redimo, i pri tom će ostat!

Ludvik: Imate još Maricu.

Petar: Ona nij sin. Sin mora nasljedit oca, kot sam i ja naslijedio ovo svojega oca, a oni njevoga, i tako skroz čez sve vijeke, kad je Bog dao stanu muškoga poroda. To je stari zakon.

Ludvik: Oprostite, ja već ne morem ostat doma. Ne morem i ne kanim!

Petar: (skoči se, strašno razjaren). Ne moreš i ne kaniš? No onda nek poj! Poj, kude te volja nosi! - Ali ovoga praga mi već neka prestupit! I neka te Bog nikad ne . . .

Marica: (ka je dosad sidila pognutom glavom i trla si oči, sada se skoči i hiti ocu na ramen). Otac, prosin vas lipo, nekate ga zignat s prokljetstvom od sebe!

Petar: A da ča ću? Ču ga blagoslovit, ča se je iznevjerio svojem

rodjenomu stanu? I zatajao si oca! I svoje seljačko koleno!.....
Sad je ionako sve kraj. Stan prez nasljednika je odsudjen na propast. (gorko viče) I neka propade! Neka se zruši! Ja već jednoga čavla ne ću zabit va ve stijene! (Gane se na othod) S Bogom! Danas me već ne ćete vidit! Idem na karmine! Haha! Da, na karmine mojega zgubljenoga žitka. (proteče na desno).

Marta: (plačuć) Sinak! Ludvik! Ča si učinio? Skopao si grob meni i ocu!

Stariotac: (Dosad je s velikim čudjenjem sprohadjao prizor, sada se stane). Ča jaučete toliko! Kot da je jur mrtva ptica na našem krovu. Ja poznam Ludvika bolje neg vi svi. On će nek mrvu pogledat svit pak će najzad dojt. Bud ćeš, Ludvik?

Ludvik: (zdahne diboko) Da, stariotac, kad bude selo opet selo, kot u vašu mladu dob. Ali to je jur prošlo.

Z a s t o r .